

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה חוץ משער ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין.....1
- ב. בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי הצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עירות יש בהן חובת מצוה למקום.....2
- ג. בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת חייבת במזוזה.....3
- ד. מזוזות יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל.....3
- ה. בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ... סתמא חייבין.....4
- ו. בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה.....4
- ז. ושהנשים ... רוחצות פטורין מן המזוזה.....6
- ח. רפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן חייבין במזוזה.....7
- ט. בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה.....9
- י. ושער שאינו מקורה.....9
- יא. שאם יש ברגלה עשרה שחייבת במזוזה.....10
- יב. ובית האשה ובית השותפין חייבת במזוזה.....11
- יג. בית הכנסת שיש בה בית דירה לחזן הכנסת חייב במזוזה ושאין בה בית דירה ... וחכמים פטורין.....12

דף יא.

א. כל השערים שהיו שם לא היה להם מזוזה חוץ משער

ניקנור שלפנים ממנו לשכת פרהדרין

כל שער שאינו פתוח לבית העשוי לדירה, אם הוא עשוי ליכנס ממנו למקום אחר החייב במזוזה הרי הוא כבית שער לבית החייב, ונמצא גם הוא חייב במזוזה, לפיכך כל השערים¹ שהיו במקדש לא היה להם מזוזות, שהרי פתוחים ללשכות הקודש שאינם חייבים במזוזה². כנוצר לעיל דף י. חוץ

¹ רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרקו הלכה ו

² ואף על גב דהכהנים היו אוכלים בעזרה קדשי קדשים ומנחות וכן היו ישנים בלשכת בית המוקד כדתנן במדות פ"א [מ"ח] מ"מ לא מקרי דירתם אלא משולחן גבוה קא זכו והשינה היתה בשביל העבודה. ערוך השולחן יורה דעה סימן רפו סעיף יז

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

משער נקנור שפתוח³ ללשכת פלהדרין⁴, שחייב במזוזה כל שבעת ימי הפרישה⁵ כנ"ל. וי"א⁶ שחייב כל השנה כולה.

ב. בשעריך אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות יש בהן חובת מצוה למקום

חיוב מזוזה אינו רק בבית שדר בה הוא ובני ביתו ואוכלין ושותין וישנים שם, אלא גם אם רק משתמש בו באיזה תשמיש ונכנס ויוצא בו חייב במזוזה, כמו שיבואר להלן.

ולכן אף שערי מדינות המוקפות, עיירות וחצרות המוקפות⁷ חייבות במזוזה, שהרי נכנס ויוצא דרכם לדירה⁸. ודוקא כשעשוין לכניסת פנימי, דאל"כ אף שאפשר לו ליכנס משם הואיל ועיקר עשייתן לדבר אחר פטורים. וי"א⁹ שחיובם הוא חיוב עצמי משום שנחשבים כיש בהם דירה במקצת.

לפיכך עיר שאין ממנו כניסה או יציאה לדירה החייבת במזוזה ייקבע משום הספק בלא ברכה.

שער חצר בימינו שאין רגילים לדור בה, ואין ממנו כניסה ויציאה לבית, וכל שכן שער כניסה לגינה וכדומה, י"א שלכו"ע אינו חייב במזוזה¹⁰. וי"א¹¹ שחייב לדעה השניה הנזכרת.

³ כך צריך לגרום. עיין ברד"ע על הרמב"ם

⁴ קשיא לי דהא אמרי' לקמן בפירקין דשבעה שערים היו בעזר' שלש' בצפון ושלש' בדרום ואחד במזרח ואמרי' התם דלשכת פרהדרין הית' או בצפון או בדרום וא"כ נעש' מזוזה או לשער צפון הסמוך לה או לשער דרום ולמה אומר שלכל השערים לא ה' להן מזוזה אלא לשער ניקנור שהי' במזרח. תוס' רי"ד בסוגיין.

⁵ כס"מ וערוה"ש רפ"ז, ועיין ברד"ע שם שלדעתו חיוב המזוזה הוא מדרבנן לכבודו של כה"ג. ואפשר שכוונתו בשאר ימים וצ"ע.

⁶ כ"כ בשיח יצחק הכא דף י: ליישב דעת הרמב"ם שלא הזכיר כלל שחייב רק שבעת ימים, ועיי"ש שביאר שהכהן גדול היה לן בלשכת פרהדרין מתי שהיה רוצה גם בשאר השנה כשהיה בא לעבוד עבודה ומסתמא כלי תשמישו מונחים שם ולהכי חשיב דירה גם בשאר ימות השנה וחייב במזוזה.

⁷ אך אם אינו אלא שער בעלמא ואין שום היקף סביבם ואפשר לצאת ממנו מכל מקום אין חייב שמזוזה כיון שלא נועד לכניסה ויציאה. פתחי מזוזות רפ"ו ס"ק ו

⁸ ירושלמי יומא ה"א גרסינן א"ר יהודה מה מעמא דרבנן (דמחייבים מזוזה בשערי הר הבית) "בשעריך" וכי בית דירה הם לא, (אלא) שבהן נכנסים לבית דירה, ע"כ לשון הירושלמי. וכ"ד רמב"ן במלחמות ה. בשמעתתא דסוכת היוצרים, וכן עיין מאירי בסוגיין וכן משמע מהרמב"ם הנז'

⁹ תוד"ה דלית מנחות לג. ועיין מהרי"ל בשו"ת ב צד
¹⁰ חזו"א קסה ו שכל מה שחייבו לדעה השניה אינו אלא בחצר כבזמן הגמ' שהיו משתמשים לצרכי אכילה ולפעמים אוכלים וישנים שם. אך הצירו שלנו אינם רק לאויר.

¹¹ שו"ת אז נדברו ג נח שגם הילוך בעלמא חשיב תשמיש דירה שהרי גם שער הפתוח לרחוב העיר מחויב במזוזה כמ"ש בערוה"ש הנזכר.

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

שער חצר שממנו כניסה לבית חייב במזוזה אף אם אין בחצר ד' על ד' אמות¹². אך אם אין ממנו כניסה לבית אם אין בו ד' אמות אינו חייב¹³.

ג. בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת חייבת במזוזה

יבואר להלן עמוד ב

ד. מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביובל

מזוזת יחיד נבדקת פעמיים בשבע שנים¹⁴, לראות שלא נגנבה או נטשטשה מהלחות מגשמים¹⁵, או מהשמש, אך אינה צריכה הגהה כיון שהוגהה בעת כתיבתה¹⁶. ומשום כך יכול כל אחד לבדקה ואין צריך סופר מומחה¹⁷.

לפיכך נבדקת אחת לג' שנים ומחצה¹⁸. אולם אם ברק לפני הזמן כגון שבדק לאחר שנתיים, מונה ג' שנים¹⁹ ומחצה מיום הבדיקה ובודק שוב, ואינו דוחה את הבדיקה הבאה לסוף שבע השנים.

יש לבדוק כל מזוזה ומזוזה שיש לו בביתו ואין לסמוך על כך שבדק 3 מזוזות ומצאן כשירות²⁰.

מזוזה המונחת במקום בו הלחות מצויה כגון מרתף וכדומה, יש לבדקה פעם בשנה²¹.

ואם נפלו עליה גשמים או מים, וכן אם צבע ביתו ולא הסיר המזוזה יש לבדקה מיד²².

מנהג חסידים ואנשי מעשה לבדוק המזוזות מדי שנה בחודש אלול²³. והבודק מזוזותיו תדיר ומשגיח שיהיו כשרים יאריך ימים וניצול משדים ורוחות ויזכה לבנים כשרים²⁴.

¹² המודי דניאל רפו יג

¹³ פתחי מזוזות רפו שעה"צ יז

¹⁴ שו"ע ונו"כ יו"ד רצא א

¹⁵ רש"י ומאירי בסוגיין, וברא"ש סוף הלכות תפילין.

¹⁶ שו"ת חת"ס יו"ד רפג

¹⁷ שם ערוה"ש שם א

¹⁸ ואע"ג שכשונטל לבדקה הרי פתחו מונה ללא מזוזה בשהיה זו המועטת אינו חייב להניח אחרת תחתיה. דעת קדושים ס"ק א. אולם אם בדיקה מתעכבת וכגון שצריך לשאול לחכם וכדומה, יש להעמיד אחרת תחתיה.

¹⁹ יוסף אומ"ן (יוזפא) תעט

²⁰ ברכ"י רצא א בשם הר"י מולכו

²¹ ערוה"ש שם א

²² מעורר ישנים אות קעג.

²³ מטה אפרים או"ח תקפא

²⁴ ישועות חכמה הלכות מזוזה

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

מובא בספרים שמי שיש לו חולה בביתו או יולדת המקשה לילד סגולה נפלאה מאד להזהר בבדיקת מזוזותיו תחילה כי עיקר השמירה על ידי המזוזה²⁵.

מזוזות רבים כלומר מזוזה בשטח עירוני, או ממשלתי מכיון שאין גוף ספיציפי להטיל עליו את הבדיקה, כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר יעשו חביריי²⁶, ולכן נבדקת פעמיים בחמישים שנה, כלומר אחת לעשרים וחמש שנה. ואם בדקה קודם הזמן מונה עשרים וחמש שנה ובודק שוב וכדרך שהוזכר במזוזות יחיד.

אך מזוזות השותפים אפילו אם הם רבים דינה כמזוזת יחיד, ולפיכך מזוזות בבתים משותפים או בכניסה לשטחי מסחר דינם כמזוזת יחיד²⁷, ובמיוחד שיש "ועד בית" או "חברת ניהול" שמתפקדה לדאוג לערכי המבנה.

וכן מוסד ציבורי עירוני או ממשלתי שיש הנחלה המופקדת על שמירת המקום ואחזקתו, דינו כמזוזת יחיד.

מזוזת בית הכנסת²⁸ ובית המדרש דינה כמזוזת יחיד אם יש מי שממונה בשכר לדאוג לתחזוקת בית הכנסת, אך אם אחזקת בית הכנסת נעשית בהתנדבות וגם הגבאים אינם נוטלים שכר דינה כמזוזת רבים ונבדקת אחת לעשרים וחמש שנה.

ה. בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ...

סתמא חייבין

מחסן תבן²⁹, מחסן עצים, ובית הבקר וכן חדר הסקה שנכנסים בו בקביעות בכדי להדליק ולכבות, על אף שאין תשמישם חשוב כמו אוצרות יין ושמן³⁰ נחשב דירה וחייבים במזוזה.

ו. בית הנסא ובית הבורסקי ובית המרחץ ובית הטבילה

²⁵ קונטרס היחיאלי ה לג

²⁶ ועיין בפתחי מזוזות רצא ס"ק שיש אוסרים להסיר מזוזות יחד לקבעה בשל רבים שעי"כ הרי הוא כמוריד מקדושתה.

²⁷ ב"ח רצא ושו"ת חת"ס שם

²⁸ חובת הדר א ס"ק לו

²⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד רפ"ב

³⁰ מזוזות ביתך סקי"ג

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

בית הכסא³¹, מקלחת חדר אמבטיה ובית המרחץ, ובית הבורסקי כלומר מקום שמעבדים שם עורות ויש ריה רע, ובית הטבילה כלומר מקוה אפילו הוא צונן³², פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד³³.

ואף אם מכסה המזוזה³⁴ שאין בזה משום בזיון כתבי הקדש, מ"מ כיון שאינם עשויים לדירת כבוד פטורים, ואסור להחמיר ולקבוע שמבזה כבוד שמים, והרי זה בכלל כי דבר ה' בזה, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד³⁵.

ודוקא במיוחדים לשימוש זה³⁶ אבל אם באחד מחדרי ביתו שדר שם יש בית הכסא ובית מרחץ וכדומה צריך לקבוע שם מזוזה, שכל מקום שהוא לדירה אף שהוא במקום הטנופת חייב. שעדיין שם בית דירה עליו ולא נחשב ביה"כ מפני כך. אלא שצריך לכסות המזוזה שלא תהיה נראית

ובמקום שפטור ממזוזה וכמו בתי כסאות שלנו שנמצאים בחדר מיוחד המיועד רק עבור זה פטורים אף שפתח בית הכסא פתוח לבית, ואין אומרים שיתחייב מחמת כניסה לבית³⁷.

אם³⁸ לפני פתח בית הכסא יש כעין פרוזדור קטן המשמש כעין בית שער לבית הכסא ולפעמים אף קבוע שם כוור לנטילת ידיים, שיש לפטור פתח הפרוזדור הזה ממזוזה, שאינו אלא כניסה לבית הכסא.

אך מה שמצוי במקומות ציבוריים כגון בבתי כנסת או בפנימיות וכד' שיש חדר כוורים המיוחד לנט"י או לשאר שימושים, ודרכו נכנסים לבית הכסא או לחדרי מקלחות, חייב להניח מזוזה בפתח אותו חדר, שאינו ככניסה לבית הכסא, אלא חדר חשוב בפנ"ע.

אמבטיה או בית הכסא שעמוד אליו חדר שירות, אם יש בו ד' על ד' נחלקו בו הפוסקים. ויקבע מזוזה בלא ברכה וידאג שתהיה מכוסה³⁹

ברכת שחיה דינה כבית המרחץ⁴⁰.

³¹ שו"ע ונו"כ שם ד

³² פרי"ח או"ח סי' פד, מהרש"ל בחכמת שלמה שם

³³ ועיין בפתחי מזוזות בביאורים סעי' ד שהביא דברי הפוסקים שהוכיחו מהסיפרי דכל מקום שפטור מצד שאינו בית כבוד אינו יכול להתחייב מדין בית שער למקום אחר.

³⁴ שו"ת אור לציון ח"א יו"ד סי' יד

³⁵ שו"ת אור לציון ח"א יו"ד סי' יד

³⁶ שו"ת מערכת המ"ם אות קיט

³⁷ חו"א סי' קיט אות ב, ואינו דומה למקום שאין בו ד' על ד' והוא כניסה לבית שהוא כאויר או שייך לחייבו מחמת כניסה לבית (וכדעת רעק"א רפו סעיף יג, משא"כ בחדר בית הכסא, שהרי שימוש בית הכסא נחשב דירה אלא שאינה של כבוד ואז בודאי שפתח ביה"כ מתייחס אליו ולא לבית, והרי בית הכסא פטור.

³⁸ שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קעא

³⁹ פתחי מזוזות שם ס"ק לד

⁴⁰ בית מזוזה (בסוף ספר פתחי מזוזות) י כו

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

חדר הכניסה לבית המרחץ⁴¹ שהבלן יושב שם וגובה את התשלום ונוטלין שם ידיהם שצריך לקבוע בלא ברכה, דהוא כבית החיצון שאינו דירת כבוד.

במקואות שלנו שבונים חדר ואולם המתנה לנשים הבאות, וגם עושים חדר מיוחד להיוצאות אחר הטבילה ורוצות להנפש מעט, ואין זוהמת וזיעת בית המרחץ מגיע לשם, יש שכתבו⁴² לחייב אותם חדרים במזוזה שהרי זה כדירת כבוד, ואז גם שער הכניסה לבנין המקוה חייב כיון שמוליד למקומות אלו. ויש מי שפטר⁴³ מקומות אלו ממזוזה, שהוא תשמיש שאינו קבוע ולדינא יקבעו מזוזה בלא ברכה⁴⁴.

בית המטבחים לדעת כמה פוסקים פטור ממזוזה, שתמיד יש שם טינופת ואין זה דירת כבוד⁴⁵, ויש מי שמפקפק בזה⁴⁶, ונראה דיקבע שם בלי ברכה. וכל זה במקומות שמגיע ריח רע מהעורות או מהדם וכדומה, אבל בשאר חדרים הסמוכים שאין מגיע לשם ריח חייבים. אלא שיקבע בלא ברכה אם אין שם דירה גמורה, וכדין בית חרושת.

חדרי מעבדה שיש שם ריח רע כל היום יש מי שפטר⁴⁷.

בית האשפה כלומר חדר זבל פטור⁴⁸.

ז. ושהנשים... רוחצות פטורין מן המזוזה

מקום שאינו בית דירה ממש אלא מיועד לשימוש ואחסון כגון מחסן עצים וכדומה אם נשים או גברים⁴⁹ רוחצים בהם, נקרא על שם הרחיצה, ששאר תשמישים בטלים לתשמיש רחיצה, ופטור מן המזוזה אף אם המזוזה בתוץ⁵⁰ כיון שעומדים שם ערומים, ואין כבוד שמים להיות שם מזוזה.

ודוקא כשמשתמשים שם בקביעות לרחיצה, אבל באקראי בעלמא חייבין במזוזה ויכסוה בשעת רחיצה אם אינה מכוסה⁵¹.

⁴¹ קונטרס המזוזה סקצ"ג

⁴² שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קנו, שו"ת באר משה ח"ב סי' צד

⁴³ שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' פט

⁴⁴ פתחי מזוזות שם ס"ק לג

⁴⁵ תשובת צור יעקב סי' קצד, שלום ואמת סק"נ

⁴⁶ מזוזות ביתך בביה"ל לסעיף ב ד"ה ובית

⁴⁷ פתחי שערים אות פה

⁴⁸ מאירי בסוגיין

⁴⁹ דעת קדושים סק"ח וכן משמע בפמ"נ או"ח סי' פד משב"ז אות א

⁵⁰ מקדש מעט יא

⁵¹ ערוך השולחן סעיף י

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

וכן דוקא⁵² באלו אבל אם ירחצו בבית דירה ממש אין אותו חדר שרוחצות בו נקרא ע"ש הרחיצה מפאת זה, שעדיין שם בית דירה עליו וחייב, אלא שצריכים לכסות המזוזה מפני שעומדות שם ערומות.

בזמנינו שהרגילות להתרחץ במקום מיוחד לכך דהיינו חדר אמבטיה, דינו כבית הכסא ובית המרחץ שאסורין להניח שם מזוזה אפילו בכיסוי כדלעיל

חדר שאיש ואשה ישנים ומשמים שם, חייב במזוזה שהרי הוא בית דירה ממש. וצריך לכסות המזוזה שיש גילוי ערוה כשרוחצין נגדה וכן יש תשמיש גנאי כשמשמים נגדה.

אלא שיש חילוק ביניהם, שאם משמים שם לרחיצה צריך רק כיסוי אחד⁵³ אבל בחדר שאיש ואשתו ישנים צריך לכסות המזוזה בשני כיסויים⁵⁴, כשהשני אינו מיוחד לה, שבמיוחד לה אפילו מאה חשובין כלי אחד. ואם נמצאת רק תוך כלי אחד צריך לפרוס עליה בשעת מעשה סדין או בגד שיחשב שני כיסויים.

יש שפטר⁵⁵ מלהניח שני כיסויים שמספיק בכיסוי אחד אף בחדר שאיש ואשתו ישנים, ועיין בביאורים. ונהגו העולם⁵⁶ להקל בכיסוי אחד שאינו של זכוכית כיון שהמזוזה גבוהה עשרה טפחים מן הקרקע וחולקת רשות לעצמה. אך לכתחילה ראוי להחמיר להצריך כלי לתוך כלי. והעיקר צריך שלפחות אחד מהן לא יהיה מיוחד לה ואז בין אם הפנימי או החיצוני יהיה מיוחד לה מועיל להצטרף לאינו מיוחד להחשב שני כיסויים ולכן אם כורך המזוזה בנייר או ניילון ומניחה בתוך הבית מזוזה המיוחד לה חשיב שני כיסויים לכו"ע, וכך נהגו העולם.

יש מקילין ואומרים שבכל מקום שרוחצים בו וכל שכן מקום שאיש ואשה ישנים שם פטור ממזוזה. ומנהג העולם להחמיר ולהניח מזוזה אף בפתח שאיש ואשתו ישנים שם. מיהו לענן ברכה לא יברך משום סב"ל⁵⁷, וראוי לברך על המזוזה בפתח המחויב בודאי ויכוין לפטור שם.

במקום שהדלת מבפנים וכששוכבים שם איש ואשתו סוגרים הדלת ונמצאת המזוזה מבחוץ חייב לכולי עלמא⁵⁸.

ח. רפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן חייבין

במזוזה

⁵² אמ"א שם וערוה"ש שם יב

⁵³ ולא יכסו בזכוכית דהא קי"ל דערוה בעששית אסורה

⁵⁴ מנ"א או"ח סי' מ סק"ב

⁵⁵ ערוך השולחן סעיף יד וכן משמע מהט"ו סק"ה וכן ביאר בדבריו ספר חומות ירושלים סי' רע"ז, וכן דעת שו"ע הרב או"ח סי' מ, וכ"כ כף החיים שם סקי"ג, ועוד

⁵⁶ בן איש חי ש"ב פרשת כי תבוא סעיף טז

⁵⁷ שו"ת מנח"י ה"ג סי' כז

⁵⁸ רמ"א שם שאין חדר זה כבית המרחץ שאף כשהדלת מבפנים פטור, משום דהוא מקום פטור בעצם, אבל כאן המקום מותר בדברי קדושה, ורק מחמת שעומדות ערומה לפני המזוזה יש בזה בזיון כתבי הקדש, לכן אם הדלת מבפנים שכבר אין כאן בזיון כתבי הקדש חייב במזוזה. ערוה"ש מ"ז שו"ת בנין ציון יא

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

רפת בקר⁵⁹ ולולין לתרנגולין ואווזים וכדומה על אף שהוא מקום שעומדים בו הבקר או העופות בקביעות ומלוכלך בזבל הבקר והעופות חייבים במזוזה⁶⁰ ובימינו נוהגים שלא לעשות מזוזה ברפת או בלולים שבחוש אנו רואים דנפיש זוהמייהו והסרחון שם רב וגם הולכים שם לצרכים והוי ממש כבית הכסא⁶¹.

מרתף יין ושמן חייבים במזוזה כיון שיוצאים ונכנסים שם השיב בית דירה וחייב במזוזה. ועוד שחפציו ותשמישיו של היי האדם נמצאים בהם⁶²

מחסן חייב במזוזה, ואפילו מאחסן שם דבר שאינו של חשיבות⁶³ ואין הולכים בו אלא לזולת אותו דבר חייב. וכן מקלטים שבבתים⁶⁴ משותפים שרגילים להניח שם חפצים וליכנס שם לעיתים רחוקות יש לחייבם במזוזה, ואפילו אם נכנס לעיתים רחוקות מאד כגון שהניח שם יין להתיישן כמה שנים, בכל אופן חייב במזוזה

י"א⁶⁵ שדוקא בית אוצר שראוי לדור בו חייב. אבל אם אינו ראוי לדור בו פטור. ומטעם זה יש⁶⁶ מי שכתב שבחדרי קירור אע"פ שיש בהם ד' על ד' אמות וצטרת הפתח פטורים ממזוזה, שא"א להשאיר שם. ויש מי שנסתפק בזה⁶⁷. ולענין דינא נראה דהמיקל שלא להניח שם מזוזה יש לו על מי לסמוך, והמחמיר לקבוע (בלא ברכה) תבוא עליו ברכה⁶⁸.

מחסנים העומדים בחצר או במרפסת העשויים מפלסטיק, גם כן דינם כחדרי קירור כיון שא"א לדור בהם בין בימות הגשמים ובין בימות החמה.

דף יא:

⁵⁹ שו"ע ונו"כ שם א

⁶⁰ ולא דמי לבית הכסא ובית המרחץ הפטורים מפני שאינם עשויים לדירת כבוד דשאני התם דנפיש זוהמייהו דצואת אדם יותר מצואת בהמה ועוף. מקדש מעט סק"ג. אי נמי דוקא בית הכסא שכל עשייתו מתחילה לכינוס זוהמה וכן בית המרחץ, הוא דחשיב בית שאינו של כבוד, משא"כ ברפת של בקר ולול של תרנגולים שעיקרו נעשה לשמור ולהגן על הבהמות וזהו צורך וכבוד האדם להיות לו עבודה רבה, אלא שהובל ממילא משתמר בתוכו, בזה אין יורד שם דירת כבוד ממנו. מהר"ם שו"ק או"ח סי' סז

⁶¹ ערוה"ש ז

⁶² גידולי הקדש סק"ו ודעת הרמבם לפטור אוצרות, ולכתחילה יוציא עצמו מידי כל ספק ויקבע במקום שחייב בודאי ויכוין לפטור גם את בית האוצר, ובפרט כשיש מחלוקת אם חייב שאז יש ס"ס לא לברך, בודאי ראוי לעשות כן.

⁶³ ערוך השלחן סעיף מו עפ"י הירושלמי

⁶⁴ שו"ת אנ"מ יו"ד ח"ב סי' קמא ענף ב, שו"ת אבני ישפה סי' רט

⁶⁵ שו"ת רב פעלים ח"ב סי' לו (באופן הראשון), שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תה

⁶⁶ הובת הדר פ"ב סק"ב

⁶⁷ שו"ת באר משה ח"ב סי' צג, שו"ת היי הלוי ח"ב סי' סז אות ו

⁶⁸ פתחי מזוזות שם ס"ק ט

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ט. בית שער אנסדרה ומרפסת תלמוד לומר בית מה בית

מיוחד לדירה יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה

מרפסת⁶⁹, כלומר שביל מוגבה שהיא דרך לעלות בה לקומות העליונות ואינו מחובר לפתחי הבית, ובית שער כלומר ביתן קטן פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. וכן אם מולכים למקום חיוב חייבים אפילו אם אין בהם ד' על ד'.

ולפיכך חדרי מדריגות חייבים להניח מזוזה בפתחם⁷⁰. וכן פרוזדורים היוצאים מחדר המדרגות ודרכם עוברים לבתים אם יש להם צורת הפתח חייבים במזוזה. ואם אין שם דלת יקבע בלא ברכה⁷¹.

אך אם מוליך למקום פטור פטור, וכן אם המקום רעוע ועראי אינו חייב אפילו מוליך למקום חיוב⁷².

מרפסות שלנו שאין מהם פתח יציאה לרחוב נחלקו בפוסקים היכן להניח המזוזה ולדעת החזו"א⁷³ מניח מימין הכניסה מהחצר לבית שהרי אינה חייבת מצד עצמה אלא מחמת הבית ודעת השו"ע וכן מנהג ירושלים עיה"ק⁷⁴ שיש לה חיוב עצמאי וא"כ מניח בימין הכניסה לחצר, ולפיכך מספק יקבענה בלא ברכה.

גינה המיועדת לגדל בה זרעים ואילנות אפילו יש לה פתח וצורת הפתח פטורה שהרי אינה עשויה לדירה ותשמישי דירה. אך אם הבית פתוח אליה חייבת שהרי מוליכה למקום חיוב⁷⁵.

גינת נוי חייב להניח הפתחה במזוזה⁷⁶.

השומרים בפתח מוסד ציבורי ונמצאים בביתן שמירה מיוחדת ר"ר של ד' על ד' קובעים מזוזה בפתח הבית בלא ברכה⁷⁷.

י. ושער שאינו מקורה

⁶⁹ שו"ע ונו"כ שם ז

⁷⁰ הובת הדר הי

⁷¹ בית מזוזה ט ט

⁷² שו"ת שבט הלוי ז קעא

⁷³ יו"ד קסח ה

⁷⁴ שו"ת אור לציון ח"א יו"ד יד

⁷⁵ בית מזוזה ו יג

⁷⁶ הובת הדר ב כה

⁷⁷ הית מזוזה שם ה יז

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

בית שאין לו תקרה⁷⁸, פטור לפי שאינו ראוי לדירה⁷⁹.

היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה, אם היה הקירווי כנגד הפתח ובתוך ג' טפחים ממנו⁸⁰, חייב במזוזה, ואם לאו פטור שאין דרך פתח בכך. והוא שיהי' בשטח המקורה ד' על ד'.

חצר חייבת במזוזה אף על פי שאין לה תקרה מפני שדרכה בכך⁸¹.

ולפיכך מרפסות שלג היוצאות מן הבתים דינם כחצר ואינם עריכים תקרה מפני שדרכם בכך וכן כל מקום דירה ואחסון שדרכו ללא קירווי חייב במזוזה⁸². ביתשקרהו בסתק עראי כגון סכך וכדומה נחלקו בו הפוסקים⁸³ ויקבע בלי ברכה.

יא. שאם יש ברגלה עשרה שחייבת במזוזה

אין הפתח חייב במזוזה עד שיהי לו ב' מזוזות ומשקוף, ואם המשקוף מעוגל כגון בית⁸⁴ שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכיפה כמזין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, ומעליו תקרה, אם יש בגובה המזוזות י' טפחים על רוחב ד' טפחים, או יותר, חייב, וקובע המזוזה בשלי העליון של החלק הישר. ואם אין בו י"ט, פטור, מפני שאין לו משקוף.

אם אין תקרה ישרה מעל ההתעגלות יש מהראשונים⁸⁵ שנחשב כאין לו משקוף ופטור ולהלכה אנו נוקטים שחייב במזוזה⁸⁶ אך לא יברך על קביעתה לחשוש לשיטת הפוטרים⁸⁷.

אם אין רוחב ד' טפחים בין שתי המזוזות המחמיר לקבוע מזוזה תבא עליו ברכה. אך אם פחות מג' הרי הוא כסתום ופטור⁸⁸.

⁷⁸ שו"ע שם יד

⁷⁹ רי"ו נתיב כא ח"ו

⁸⁰ שבזה הוא "לבוד".

⁸¹ רא"ש הלכות מזוזה ביישוב דעת הרמב"ם

⁸² שו"ת הר הכרמל כג, שו"ת ארבעה טורי אבן יד

⁸³ עיין שו"ת שבט הלוי ב קנג שסכך כתיקרה אך במקדש מעט ס"ק מג ובשו"ת הר הכרמל שם כתבו שאינו כתיקרה.

⁸⁴ שו"י יו"ד רפז ב

⁸⁵ שיטת רש"י ודעימיה

⁸⁶ כשיטת הרמב"ם ודעימיה וכך שיטת המחבר בשו"ע.

⁸⁷ שו"ת שבט הלוי ב קנז

⁸⁸ ערוה"ש רפז

הלכות הדף היומי

מסכת יומא

פתח העשוי כעיוגול או אליפסה ואין לו מזוזות ישרות כלל, אם יש רוחב ד' טפחים מקרקעיתו וגובה עשרה ומעליו תקרה ישרה קובע שם מזוזה בשליש העליון, ומודד את שיטחו מהמקום שמתקצר פחות מד' טפחים ולמטה, ואינו מברך על קביעתה. ואם אין תקרה ישרה פטור⁸⁹.

פתח שמשקופו ישר ומזוזותיו מתעגלות וחלל הפתח כנגד המזוזות עשרה טפחים קובע מזוזה ואינו מברך. ואם המזוזות ישרות למטה ומעגלות רק לאחר גובה עשרה טפחים קובע מזוזה בברכה⁹⁰.

משקוף באלכסון כגון שמזוזה אחת גבוהה ואחת נמוכה ואין מעליו תקרה ישרה קובע בלא ברכה אך אם יש תקרה ישרה קובע בברכה⁹¹.

יב. ובית האשה ובית השותפין חייבת במזוזה

בית האשה⁹² חייב במזוזה ודעת רוב הפוסקים⁹³ שאינה חייבת אלא בדירה שלה, אבל כשדרה עם בעלה אינה חייבת⁹⁴, שהאשה מפילה לו שהבית שלו הוא⁹⁵ (מלבד הדין מה שקנתה אשה קנה בעלה), ויש פוסקים המחייבים את האשה מדרבנן אף כשדרה עם בעלה והוא אינו מניח⁹⁶.

בית השותפים חייב במזוזה.

ויכול האחד⁹⁷ לקבוע אף כשהשותף השני מוחה בו, ולא זו בלבד אלא אף יכול לכופו לשלם חלקו. מצד הלכות שכנים וככל חיובים שבני החצר והמבוי מחייבים זא"ז כמבואר בחו"מ (סי' קס"א קס"ג)

דעת הרמ"א שדוקא כשבית השותפים ישראלים, אבל בית של ישראל ועובד כוכבים פטור ממזוזה. כששניהם דרים יחד באותם חדרים, אבל כשיש כמה חדרים והישראל והגוי דרים בקביעות כל אחד בחדר בפני עצמו, חייב הישראל להניח מזוזה בפתח חדרו ורק בדלת הכניסה לבית פטור.

⁸⁹ בית מזוזה כג ד

⁹⁰ שם ה

⁹¹ שם ו

⁹² שו"ע ונו"כ יו"ד רפ"א

⁹³ דעת קדושים סי' רפ"ט סק"ב, שו"ת רעק"א מהדו"ק סי' פ', חובת הדר פ"א סק"ז, מזוזות מלכים, מזוזות ביתך בשעה צ"צ אות יג

⁹⁴ ועיין נחלת צבי סי' רצ"א, קונטרס המזוזה סקל"ה שאם הבית מנכסי מלוג שהוא שלה לגמרי ובמקום קטטה וגירושין יחזור אליה השיב בית דידה מהשתא וחייבת לקבוע שם מדאו'.

⁹⁵ ואף שחייב לדאוג לה לדירה מ"מ כל רגע היא זוכה משלו ותמיד הבית בחזקתו. ואינה מוחלטת כאן לשלושים יום שהרי יכול לשנות דירתה בכל רגע

⁹⁶ דנחשבת כדרה בפונדק. שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' צד, וכ"מ דעת ערוך השלחן סי' רפ"ט סעיף ד

⁹⁷ כמבואר בדעת קדושים ס"ק ד

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ואם חלקו את הבית או החצר ואין לאחד דריסת רגל על השני ולכאור"א יש פתח מיוחד לחלקו לא נחשב כשותפות אף אם אין מחיצה ביניהם, וחייב במזוזה⁹⁸. ודעת המחבר דלעולם בית השותפין חייב אף אם השותף עובד כוכבים, שהואיל ומזוזה חובת הדר ולשמירה עשויה אס כן אפילו בשותפות עם גוי ישראל הדר שם צריך שמירה.

יג. בית הננסת שיש בה בית דירה לחזן הננסת חייב במזוזה ושאינ בה בית דירה ... וחכמים פוטרין

בית הננסת⁹⁹, פטור ממזוזה¹⁰⁰. וזהו בבית הננסת של רבים אבל בית הננסת ששייך ליחיד י"א שחייב במזוזה. ולהלכה ייקבע בלא ברכה¹⁰¹.

ואם יש בבית הננסת דירה לשום אדם, אפילו אם דר בחדר צדדי ועובר אליו דרך פתח בית הננסת חייב במזוזה¹⁰² ודוקא אם החזן או שומר ביהכ"נ אוכל וישן שם, אבל משום שמירה לחוד לא מקרי דירה¹⁰³.

⁹⁸ פתחי מזוזות שם ס"ק טו

⁹⁹ שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפו סעיף ג

¹⁰⁰ לדעת חלק מן הראשונים משום שהוא קודש ואין הבית מתחייב במזוזה אלא כשהוא של חול וכן דעת הרמב"ם שם ו' ו, ומאירי כאן ובעל השאלות פ' עקב. ועיין ספר יד הקטנה סי' יב סעיף ו, ובלבוש סעיף ג, ובהזו"א סי' ריו אות ז' דלא משום קדושת ביהכ"נ עצמו נגעו בה, אלא כיון שביהכ"נ עשוי להתפלל הרי הוא בית של שכניה ולא חשיב בכלל ביתך. וכן בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רפא) שעמד בזה וביאר דאף לדעת הרמב"ם פטור ביהכ"נ ילפינן לה מדכתיב ביתך, שאף שהברייתא מיעטה הר הבית והלשכות והעזרות משום שהם קדש, לא מחמת קדושת עצמם הוא אלא משום דבענין "ביתך" המיוחד לך שיהיה בו דירת חול ולא דירת גבוה שהשכינה שורה בו. ולכן כל שההדיוט גר שם (שיש בו דירה לחזן הננסת) אפילו שהוא מקום קדוש מ"מ מקרי ביתך, אבל כשאין בו בית דירה לא מקרי בית הדיוט אלא בית שכניה ופטור דלאו ביתך הוא. מיהו בחידושי אנשי שם על המרדכי סי' תתקסא אות ב, ספר מרומי שדה יומא יא: ביארו דבריהם בפשוטן שפטור ביהכ"נ ממזוזה משום קדושת ביהכ"נ עצמו ולא משום שאינו דירת הדיוט. ויש מן הראשונים דמשמע מדבריהם דפטור ביהכ"נ ממזוזה משום דבעינן ביתך המיוחד לך וביהכ"נ בית אחרים הוא. וכן הוא דעת רש"י ותוס' דבעינן ביתך המיוחד לך ולא בתייהם, ולדעתם ביהכ"נ של יחיד (אף כשנותן רשות לאחרים ליכנס בו) חייב במזוזה.

¹⁰¹ וכ"פ בשו"ת אבנ"ז סי' שפד אות ד, וכן משמע בפת"ש כאן

¹⁰² מקדש מעט אות יז בשם תשובת ר"ח הכהן סי' נו, פמ"ג או"ח סי' פד משב"ז אות ב, דברי חמודות אות מח וראיה מהני אבולאי דמחזוא, בעמוד א דפריך התם מ"ט לא עבדו להו רבנן מזוזה אמר ליה הנהו חיווק לאקרא דכובי הוא דעבידי, א"ל ואקרא דכובי גופיה תבעי מזוזה (ופרש"י משום אותו בנין עצמו תבעי השער מזוזה, שדרך אותו השער נכנסים לו) דהא אית בה דירה לשומר בית האסורים, דהא תניא ביהכ"נ שיש בו בית דירה לחזן ביהכ"נ חייבת במזוזה וכו'. הרי שעיקר קושיית הגמ' היא דיתחייב השער במזוזה משום שדרכו נכנסים לבית משום שמצינו כן בביהכ"נ שיש בו בית דירה לחזן ביהכ"נ שמתחייב בפתח ביהכ"נ, דאי נימא דביהכ"נ אינו מתחייב אלא כשחזן הננסת דר בתוכו ולא בחדר צדדי מאי ראיא איכא מביהכ"נ להנהו אבולי דמחזוא, ש"מ דפתח ביהכ"נ חייב במזוזה מפני שדרכו עוברים לבית דירה, והיא ראיא אלימתא.

¹⁰³ מזוזות ביתך בביה"ל סעיף ג.

הלכות הדרף היומי

מסכת יומא

ובימינו שבית הכנסת נועד גם ללימוד וקובעים בו שיעורי תורה, נהגו לקבוע מזוזה בברכה בין בשל רבים ובין בשל יחיד¹⁰⁴.

אם יש אדם הדר בבית הכנסת חייב לקבוע שם מזוזה מעיקר הדיין ובברכה. וגם אם אינו דר בבית הכנסת עצמו אלא בחדר צדדי שהכניסה אליו הוא דרך בית הכנסת חייב לקבוע בפתח בית הכנסת בברכה¹⁰⁵.

מטבחון העמוד לבית הכנסת אף שאין בו שטח ד' על ד' צריך לקבוע שם מזוזה בלא ברכה, ונחלקו במקום קביעתה, ו"א בשמאל הכניסה למטבחון שהוא ימין הכניסה לבית הכנסת¹⁰⁶. וי"א¹⁰⁷ בימין הכניסה למטבחון. וכך מנהג ירושלים עיה"ק.

¹⁰⁴ והטעם שנהגו היום להניח מזוזה בפתחי בתי כנסיות הוא משום שנפסק שם סעיף י דבתי מדרשות טוב להניח שם מזוזה בלא ברכה ובהרבה בתי כנסיות קובעים בית המדרש ללימוד כל היום לכן קובעים בכל ביהכ"נ. מיהו מעיקר הדין כל שאין בו קביעות ולימוד כל היום אפילו אם מתקיים שם שיעור כמה שעות ביום, וכ"ש אם אין שם קביעות לימוד פטור ממזוזה. וכן היה המנהג בחו"ל שהיה חדר סמוך לביהכ"נ שהיה מיוחד ללמוד בו ובו קבעו מזוזה, ובפתח ביהכ"נ לא קבעו.

¹⁰⁵ פמ"ג או"ח פד משב"ז ה

¹⁰⁶ שו"ת שבט הלוי ב קנב והעיד שכך נהגו בבני ברק

¹⁰⁷ הגר"י פישר בשו"ת אבן ישראל ז' לה, ושו"ת אור לציון א יד